

Laske härad.

Laske härad, ett av Västergötlands minsta, gränsar i V till Barne härad, i N till Skånings härad, i Ö till Vilske härad och i S till Kullings och Gäsene härad. Tillsammans med Barne härad utgjorde Laske enligt stadgan om tingsböternas fördelning i ÄvGL $\frac{1}{40}$ av landskapet vad folkmängden angår. Båda häraderna hörde under Ökulls bo i Västergötlands sydvästra fjärding.

3 runstenar ha funnits inom Laske härads 7 socknar: i Larv 2, i Öster-Bitterna 1.

Alla tre stenarna ha varit resta. Två äro bevarade: Vg 127, 128. Den tredje (Vg 126) är förkommen. De båda bevarade stenarna äro hela, Vg 128 endast lätt ytskadad. Beträffande den förkomna runstenen Vg 126 ger oss tillgängligt bildmaterial huvudparten av inskriften. De bevarade stenarna Vg 127 och Vg 128 ha alltsedan 1600-talet stått på sina nuvarande platser. Dessa äro sannolikt ursprungliga.

Från 1672 härrör det första meddelandet om samtliga tre inskrifter. De ingå alla i *Bautil* (1750) och J. G. Liljegren, *Runurkunder* (1833).

126. Larvs sn, kyrkan.

Litteratur: B 984, L 1388 och 1389, T tillägg till nr 32. Benedictus Magni, Anteckning 1672 (avskr. i J. P. Carlmark, Antiquiteter 1, Stifts- och Landsbibl., Skara); J. Peringskiöld, Monumenta 9, bl. 93; P. Tham, Diverse Antiquariska Anteckningar (förvarad i Bautil, tillhörig kapt. E. Malmberg, Ulriksdal), Archeologiska Anvisningar, bl. 17, 21, 24 (ATA), Egna manuskript och Sjöborgs Resor, s. 205 (ATA); Kyrkoinventarium 1829 (ATA); N. H. Sjöborg, Samlingar för Nordens fornälskare 3 (1830), s. 119; G. Brusewitz, Westergötland 1862, s. 143, 149 f. (ATA); P. A. Sæve, Berättelse 1863, s. 117 (ATA, tr. i ATS 3, 1873, s. 128); R. Hjorth, Beskrifning öfver Laske härad (1903), s. 51 f.; O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 321.

Avbildningar: Ulf Christofersson, bläckteckning 1687 (i KB F 1 7 a, bl. 11), renritning (i KB F 1 8, nr 51), träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 984); osign. bläckteckning 1796 (i Tham, Div. Antiqv. Anteckningar); bläckteckning (i Tham, Egna Manuskript); Sjöborg a.a., pl. 59, fig. 193.

Runstenen är nu försvunnen. Den eftersöktes förgäves av Jungner 1936; också senare efterforskningar ha varit resultatlösa.

Den 24 april 1672 skriver Benedictus Magni, Sacellanus in Larf, enligt J. P. Carlmarks avskrift: »Kyrkan uti Larf är ock byggd på Runstenar, af hvilke ännu en del synas uti grunden ligga, och berättas kunna läsas.» Denna Larvs gamla kyrka revs 1865 och ersattes med den nuvarande.

Sommaren 1687 besöktes kyrkan av Antikvitetskollegiets ritare Ulf Christofersson, som »Uthi Mons:r Daniel Hadorpz närwaro» avbildade en runsten »i Larfz kyrkemur». Teckningen finns bevarad i original och ligger till grund för träsnittet i J. Peringskiölds *Monumenta* och B 984. Den visar högra hälften av en runsten omgiven av murverk. Det framgår tydligt av teckningen, att den återger endast en del av runstenen. Återstoden har väl varit dold och oåtkomlig. Efter B 984 återges inskriften i L 1388. J. G. Liljegren känner emellertid ytterligare en runsten från samma plats, »I kyrkomuren». Han hänvisar för denna (L 1389) dels till en teckning av C. G. G. Hilffeling, som numera icke kunnat återfinnas, dels till N. H. Sjöborgs *Samlingar för Nordens fornälskare* 3 (1830), fig. 193. Sjöborg meddelar (s. 119): »Då jag aftecknade denne sten 1818 var den inmurad uti foten af kyrkomuren, så att inskriften icke syntes fullständigt.» Även denna inskrift

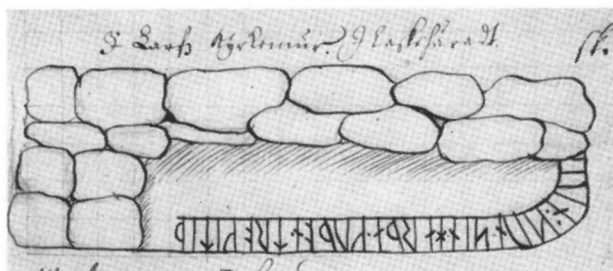


Fig. 208. Vg 126. Larvs sn, kyrkan.
Efter teckning av Christofersson i F 1 7 a.

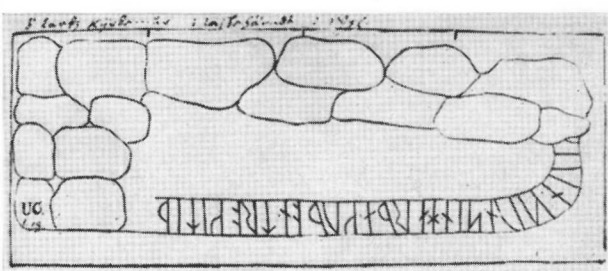


Fig. 209. Vg 126. Larvs sn, kyrkan.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 974).

på en sten i kyrkomuren var sålunda ofullständig. Det framgår emellertid av en teckning, bevarad bland Per Thams »Diverse Antiqvariska Anteckningar» (manuskript som tillhör kapten Ernst Malmberg), att de båda fragmentariska inskrifterna från kyrkomuren, som Liljegren efter olika källor uppfört under två nummer (L 1388 och 1389), i själva verket voro delar av en och samma runsten. På teckningen upplyses, att stenen »Ligger utvändigt under Chor-Muren i Larfs Kyrka men så diupt at han icke kunde utbrytas». På bildens baksida läses: »Aftagen i Augusti genom Herr Bergsten Orgenist i Larf af H. Rådman Bergman Murmästare i Skara för min räkning. Tham Dagsnäs Sept. 1796. Kostat 9 Rl.» Murmästarens insats till forskningens fromma betygas också i kyrkoinventariet 1829, som innehåller den sista uppgiften om stenens existens: »En Runsten finnes inmurad i sjelfva grundvallen af Östra Gafvelmuren af Kyrkan, hvilken nu icke kan läsas. På framlidne Herr Hofintendenten Thams på Dagsnäs föranstaltande blef dock Skriften på denna sten Läsen, medelst murens nedbrytande för flera år sedan, och lærer den förmodligen vara uptagen i bemelte Herres efterlämnade Skrifter och Samlingar.» Slutligen må nämnas, att bland Thams *Egna manuskript* (ATA) finns en teckning av ett stycke av stenen, själva toppen. Här meddelar Tham: »Uti foten på Larfs kyrkan sitter denne sten inmurad ... Åter den som står i Bautil no 984 fanns intet.» Lyckligtvis var Tham så intresserad, att han bekostade stenens avtäckande, så att sammanhanget blev fullt klart.

G. Brusewitz har 1862 och P. A. Sävje 1863 förgäves eftersökt stenen. Den förre rapporterar ^{24/7} 1862 i sin reseberättelse följande: »V. pastorn i Larf besöktes som visade kyrkans innandöme. Några runeinskrifter visste han icke utaf, och inga kunde jag heller upptäcka.» Ett par dagar senare, ^{26/7}, tillägger han: »Jag talade med en gammal gubbe i går, som bor nära intill Larfs kyrka. Han berättade att der funnits en om icke två runstenar, i stenfoten på östra gafveln. Den ene hade han många gånger sett, säger han, och hört dem som hafva läsit på den. Han säger att han nu icke kan få rätt på den: det ser ut som stenen vore borttagen och är alldeles som en sten vore borta intill marken i stenfoten. — Till följe af detta gästgifvarens yttrande, begaf jag mig ännu en gång till kyrkan för att på det noggrannaste eftersöka dessa runstenar, men huru jag sökte, så fann jag ingenting. Det syntes dock tydligt att grundvalen under östra gafvelväggen var upprifven och stenar bortbrutna.»

Den felaktiga föreställningen om två olika runstenar går senare igen i litteraturen, bl. a. hos K. Torin:

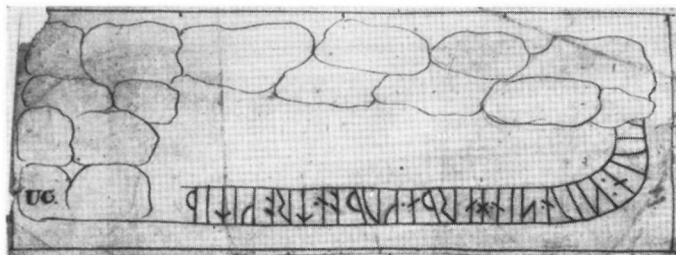


Fig. 210. Vg 126. Larvs sn, kyrkan.
Efter teckning av Christofersson i F 1 8.

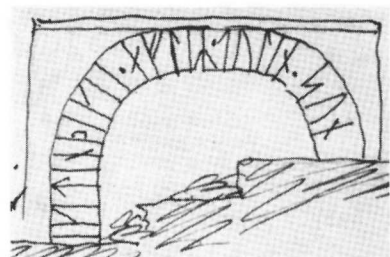


Fig. 211. Vg 126. Larvs sn, kyrkan. Efter teckning i Tham, *Egna Manuskript*.

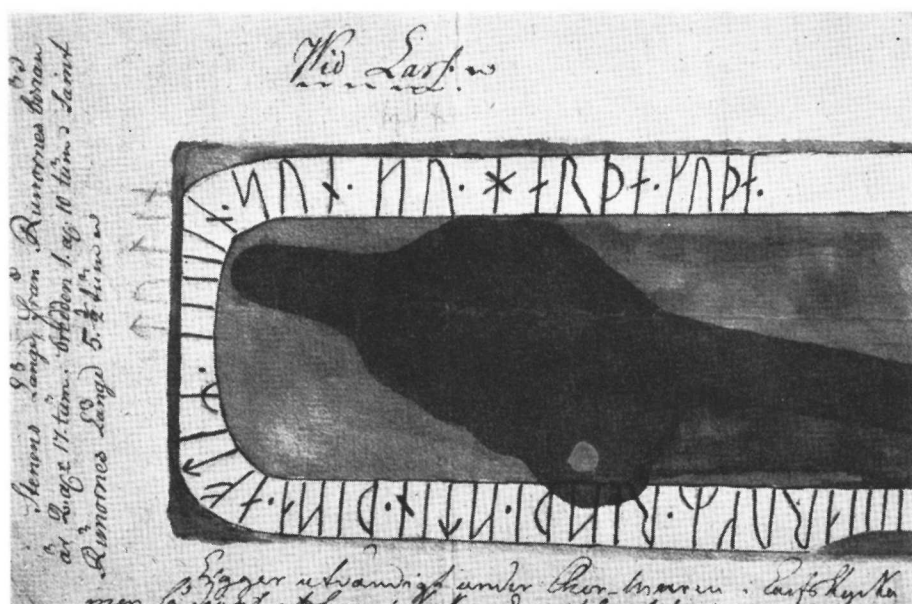


Fig. 212. Vg 126. Larvs sn, kyrkan. Efter teckning 1796 i Tham, Div. Antiqv. Anteckningar.

»Liljegren upptager i sina Runurkunder 2:ne runstenar å Larfs gamla kyrka, hvilka dock vid kyrkans ombyggnad försvunnit. Enligt uppgift af en i kyrkobygget deltagande arbetare lär en af dessa vara inlagd i kyrkogårdsmuren. Om den andre kunde jag ej erhålla någon upplysning.»

Stenens mått anges på teckningen 1796 på följande sätt: »Stenens Längd, från Runornes början är 2. al:r 17. tum. bredden 1. al. 10 tum. Samt Runornes Längd 5. $\frac{1}{2}$ tum.» Uppgift om stenmaterialet saknas.

En jämförelse mellan de båda teckningarna (från 1687 och 1796) beträffande det gemensamma partiet av inskriften ger utan tvekan Christoferssons ett avgjort företräde framför den senare tecknarens. Därför har Christoferssons läsning nedan följts beträffande inskriftens senare del. Början har däremot hämtats ur teckningen 1796.

Inskrift (enligt Christoferssons teckning i F 17 a, supplerad efter teckningen 1796):

[- - arukr · rispi · stin · pisa · aftir · -] - - n : sun · sin · harpa · kupon · trok itip

- - arukr resti sten þenna æftir [Sve]n(?), sun sinn, harða goðan dræng ...

» - - arukr reste denna sten efter Sven(?), sin son, en mycket god ung man ...»

Till läsningen: Före 3 **a**, med svag, ensidig bst, synas nedre delarna av fyra stavar, som kunna utgöra resterna av **su**. R. 20 **a** med ensidig bst läses av Sjöborg **i**. Före 29 **n** synas på teckningen 1796 nedre delarna av fem stavar, som tillsammans möjligen ha kunnat bilda runorna **sui**. På Christoferssons teckning synas tre av dessa stavar samt överdelen av den fjärde (från slutet räknat). Sjöborg läser dessa stavar som **iuli** (jfr även Thams teckning i *Egna manuscripter*: **tuli**). Av tecknaren 1796 läsas r. 34–35 **u**, 44 **a**, samt därefter sk i form av punkt; r. 45–53 saknas. R. 50–52 äro sannolikt fellästa av Christofersson. Troligen har här stått ordet **kup**.

Inskriftens båda namn äro ofullständiga. Ett mansnamn **Svarungr*, som närmast skulle motsvara ristningen enligt teckningen 1796, är okänt. Båda namnelementen finnas emellertid; det första, sällsynt, ingår i *Svaraldr* på Sö 190. Det är dock icke alldeles uteslutet att på Vg 126 3–4 **ar** är felläsning för **ain**, i vilket fall namnet vore det välkända *Svenungr*, se Vg 118. Det andra namnet har möjligen varit *Svenn*.